

วารสารธรรมเพื่อชีวิต

JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE

ISSN: 2822-048X

<https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index>

Original Research Article

An Analytical Study of Sangha's Affair Administration of the Sangha Administrator in Phuket Province Sangha Administrativeregions (Dhammayut)

การศึกษาวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครอง

คณะสงฆ์ จังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต)

Veerachai Veerachayo Khajonsuwan^{1*}, & Phrarajsuddhivajiramedhi²วีรชัย วีรชโย ขจรสุวรรณ์^{1*}, & พระราชสุทธิวชิระเมธี²

ARTICLE INFO

Name of Author &
Corresponding Author: *1. Veerachai Veerachayo
Khajonsuwan*

วีรชัย วีรชโย ขจรสุวรรณ์

Graduate School of Vajiranyanavarorasa

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

บัณฑิตวิทยาลัยพระญาณมหาไรรส มหาวิทยาลัยมหาม

กุฏราชวิทยาลัย

Email: hiran.rayubsri@gmail.com

2. Phrarajsuddhivajiramedhi

พระราชสุทธิวชิระเมธี

Graduate School of Vajiranyanavarorasa

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

บัณฑิตวิทยาลัยพระญาณมหาไรรส มหาวิทยาลัยมหาม

กุฏราชวิทยาลัย

Email: Chaiyan.sueb@mbu.ac.th

คำสำคัญ :

การบริหารกิจการ, คณะสงฆ์, จังหวัดภูเก็ต,

พระสังฆาธิการ

Keywords:

Administration, Sangha, Phuket Province,

Sangha Administrator

Article history:

Received: 23/04/2026

Revised: 25/05/2026

Accepted: 20/06/2026

Available online: 13/07/2026

How to Cite:

Khajonsuwan, V. &

Phrarajsuddhivajiramedhi, (2026).

An Analytical Study of Sangha's Affair

Administration of the Sangha

Administrator in Phuket Province Sangha

Administrativeregions (Dhammayut).

Journal Dhamma for Life, 32(4), 177-190.

ABSTRACT

This Research, entitled "An Analytical Study of Sangha's Affair Administration of the Sangha Administrator in Phuket Province Sangha Administrative Regions (Dhammayut)", pursues three primary objectives: 1. to examine the concepts and theories of administration. 2. to investigate the administration of sangha affairs in the Sangha administrative area of Phuket Province (Dhammayut). 3. to analyze the administration of Sangha affairs in the Sangha administrative area of Phuket Province (Dhammayut). The study adopts a qualitative research methodology, employing documentary qualitative research and in-depth interviews as its principal methods of data collection. The data obtained were systematically analyzed and synthesized, and the results are presented in a descriptive form to provide a comprehensive understanding of the subject matter.

The results of research were found that: The fundamental administration theory encompasses five essential functions: Planning, which refers to the formulation of strategies and directions; Organizing, which involves the establishment of organizational structures; Staffing, which pertains to the recruitment and development of personnel; Directing, which denotes leadership and guidance; and controlling, which emphasizes quality assurance and oversight. Collectively, these functions are abbreviated in English as POSDC. Sangha affairs in the Sangha administrative area of Phuket Province (Dhammayut), the administration of sangha affairs is carried out across six principal domains: governance, education, educational welfare, propagation,

ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย
Thai-Journal Citation Index Centre<https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index>

public utilities, and social welfare. The driving force behind these activities is the faith of Buddhist devotees, which sustains the collective effort to preserve and promote Buddhism, while ensuring the continuity of religious successors to uphold the teachings of the Buddha.

An analysis of the administration in these six domains reveals that all activities are conducted within the framework of Buddhist faith and monastic discipline. When linked to the POSDC management theory, it becomes evident that planning defines the direction of religious development, organizing establishes clear systems of operation, staffing focuses on recruiting and cultivating future monastic leaders, directing embodies leadership in the propagation of the Dhamma, and controlling ensures the quality of public utilities and social welfare initiatives. This synthesis demonstrates that Sangha administration is not merely structural management, but rather a dynamic integration of modern management principles with religious values, thereby ensuring the effective and sustainable preservation of Buddhism.

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต)” มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการบริหาร 2) เพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต) และ 3) เพื่อวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต) วิทยานิพนธ์นี้ได้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพแบบเอกสาร และสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สังเคราะห์แล้วนำเสนอในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ทฤษฎีการบริหารที่สำคัญ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร งานบุคลากรเป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การอำนวยการ และการกำกับดูแลเป็นการควบคุมคุณภาพ คำย่อภาษาอังกฤษว่า POSDC การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต) ทั้ง 6 ด้านประกอบด้วย การปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยศรัทธาของพุทธศาสนิกชนเป็นพื้นฐานในการขับเคลื่อน การร่วมกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดูแลใส่ใจในการมีศาสนทายาทเพื่อสืบทอดคำสอนทางพระพุทธศาสนา วิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านล้วนดำเนินไปภายใต้กรอบศรัทธาของพุทธศาสนิกชนและหลักพระธรรมวินัย ซึ่งเมื่อเชื่อมโยงกับทฤษฎีการบริหาร POSDC จะเห็นว่าการวางแผนกำหนดทิศทางการพัฒนาศาสนา การจัดองค์กรสร้างระบบการทำงานที่ชัดเจน มุ่งสรรหาและพัฒนาศาสนทายาท เป็นภาวะผู้นำในการเผยแผ่ธรรมะ และควบคุมดูแลคุณภาพงานด้านสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ เป็นการสะท้อนว่าการบริหารคณะสงฆ์เป็นทั้งการจัดการเชิงโครงสร้าง

และเป็นการผสมผสานระหว่างหลักการบริหารสมัยใหม่กับคุณค่าทางศาสนา เพื่อให้การทำงานบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักที่มีบทบาทสำคัญต่อการหล่อหลอมวิถีชีวิต วัฒนธรรม และจิตสำนึกของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน โดยมีคณะสงฆ์เป็นกลไกสำคัญในการสืบทอด เผยแผ่ และธำรงรักษาพระธรรมวินัยให้ดำรงอยู่ในสังคมอย่างมั่นคง การบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงมิใช่เพียงการจัดการองค์กรในเชิงโครงสร้างเท่านั้น หากยังเป็นกระบวนการสำคัญในการค้ำจุนพระพุทธศาสนาให้สามารถดำรงอยู่และปรับตัวได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของสังคมในแต่ละยุคสมัย (พระธรรมโกศาจารย์ ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2549) การกิจของคณะสงฆ์ตามกรอบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ประกอบด้วย 6 ด้านสำคัญ ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นกลไกหลักในการดำเนินงานของคณะสงฆ์ให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและตอบสนองต่อความต้องการของสังคม (สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2560) การบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงต้องอาศัยทั้งหลักพระธรรมวินัย กฎหมายคณะสงฆ์ และองค์ความรู้ด้านการบริหารมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานและความชอบธรรมในเชิงศาสนา (สุรพล สุษะพรหม, 2555) ในเชิงทฤษฎี การบริหารสามารถอธิบายได้ผ่านกรอบแนวคิด POSDC ซึ่งประกอบด้วย Planning (การวางแผน) Organizing (การจัดองค์กร) Staffing (การจัดบุคลากร) Directing (การอำนวยการ) และ Controlling (การควบคุมกำกับ) ซึ่งเป็นหน้าที่พื้นฐานของผู้บริหารในองค์กร (สมพงษ์ เกษมสิน, 2538) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในบริบทของคณะสงฆ์ การบริหารมิได้มุ่งเพียงประสิทธิภาพเชิงผลลัพธ์ แต่ต้องคำนึงถึงความถูกต้องตามพระธรรมวินัยและคุณค่าทางศาสนาควบคู่กันไป จึงทำให้การบริหารคณะสงฆ์มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากองค์กรทั่วไป จังหวัดภูเก็ตเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษในด้านความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรม และโครงสร้างทางสังคม เนื่องจากเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีประชากรหลากหลายกลุ่มอาศัยอยู่ร่วมกัน การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในพื้นที่ดังกล่าวจึงต้องอาศัยความสามารถในการปรับตัว การสื่อสาร และการประสานงานกับชุมชนอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งต้องคำนึงถึงความละเอียดอ่อนทางศาสนาและวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในปัจจุบันยังเผชิญกับปัญหาและข้อจำกัดหลายประการ เช่น การขาดแคลนพระภิกษุที่มีศักยภาพในการบริหาร การขาดทักษะด้านการจัดการสมัยใหม่ การขาดระบบข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของค่านิยมทางสังคมที่ส่งผลให้ประชาชนมีความห่างเหินจากวัดมากขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานของคณะสงฆ์ และทำให้พระสังฆาธิการต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของสังคมร่วมสมัย

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต) เพื่อทำความเข้าใจทั้งในเชิงแนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติจริง ตลอดจนวิเคราะห์

รูปแบบการบริหาร จุดแข็ง ปัญหา และแนวทางพัฒนา อันจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีการบริหาร

การบริหารเป็นกระบวนการสำคัญในการขับเคลื่อนองค์การให้บรรลุเป้าหมายผ่านการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการเชิงระบบ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การอำนวยการ และการควบคุม ซึ่งเป็นกลไกที่ช่วยให้้องค์การสามารถดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบและตอบสนองต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลง (สมพงษ์ เกษมสิน, 2538) อธิบายว่า การบริหารเป็นกระบวนการดำเนินงานร่วมกันของบุคคลเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยผู้บริหารต้องมีความสามารถในการประสานทรัพยากรและบุคลากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขณะที่ (สมศักดิ์ คงเที่ยง, 2542) เสนอว่า การบริหารองค์การ โดยเฉพาะองค์การทางการศึกษาและองค์การที่มีลักษณะเฉพาะ จำเป็นต้องอาศัยหลักการบริหารที่เหมาะสมกับโครงสร้าง วัฒนธรรม และเป้าหมายขององค์การ แนวคิดการบริหารเชิงกลยุทธ์ให้ความสำคัญกับการกำหนดทิศทางขององค์การ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การกำหนดเป้าหมาย และการดำเนินงานให้สอดคล้องกับพันธกิจขององค์การ (สมยศ นาวิการ, 2544) กล่าวว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการที่ช่วยให้้องค์การสามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ต่าง ๆ และสร้างความสามารถในการดำเนินงานอย่างยั่งยืน ดังนั้น แนวคิดการบริหารที่นำมาใช้ในการศึกษารั้วนี้จึงครอบคลุมทั้งมิติของการบริหารทั่วไป การบริหารเชิงกลยุทธ์ และการบริหารที่สอดคล้องกับบริบทขององค์การทางพระพุทธศาสนา

แนวคิดพุทธวิธีการบริหาร

การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีลักษณะเฉพาะ เนื่องจากเป็นองค์การที่มีเป้าหมายเกี่ยวข้องกับการดำรงรักษาพระธรรมวินัย การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการพัฒนาสังคมบนพื้นฐานของหลักธรรม ดังนั้น การบริหารคณะสงฆ์จึงมิได้มุ่งเน้นเฉพาะประสิทธิภาพเชิงระบบเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงคุณธรรม จริยธรรม และหลักธรรมมาภิบาลควบคู่กัน (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549) เสนอว่า หลักการบริหารตามแนวพุทธให้ความสำคัญกับการใช้ปัญญา ความเมตตา และความรับผิดชอบในการบริหารบุคคลและองค์การ โดยผู้บริหารควรทำหน้าที่เป็นผู้นำที่มีคุณธรรม สามารถประสานประโยชน์ของบุคคลและองค์การให้เกิดความสมดุล นอกจากนี้ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2559) อธิบายเพิ่มเติมว่า พุทธวิธีการบริหารเป็นแนวทางที่ผสมผสานระหว่างหลักการจัดการสมัยใหม่กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้การบริหารเกิดประสิทธิผลและตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องเหมาะสม ในทำนองเดียวกัน (พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), 2553) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการนำธรรมะมาใช้ในการดำเนินงานและการบริหาร โดยเน้นการลดอัตตา

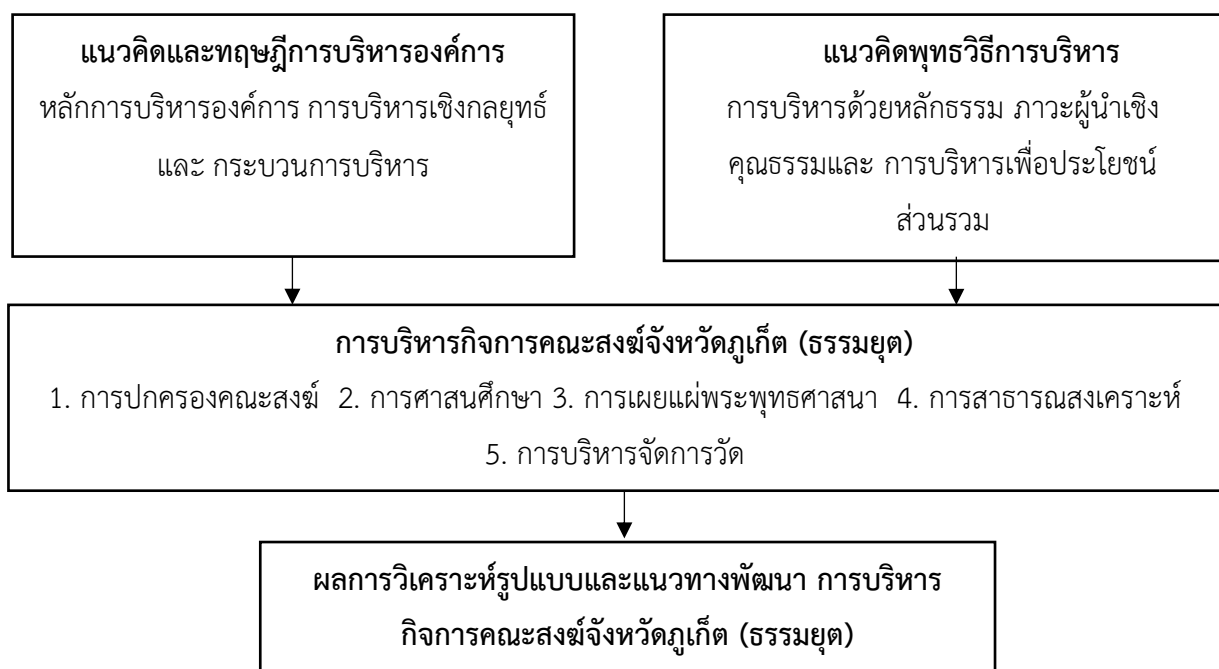

การทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการสร้างความร่วมมือในองค์กร จากแนวคิดดังกล่าวสะท้อนว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ควรเป็นการบริหารที่ผสมผสานระหว่างหลักการบริหารสมัยใหม่และหลักพุทธธรรม เพื่อสร้างความมั่นคง ความโปร่งใส และความยั่งยืนขององค์กรพระพุทธศาสนา

การบริหารกิจการคณะสงฆ์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นกระบวนการบริหารองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่มีโครงสร้างการปกครอง เฉพาะ โดยมีพระสังฆาธิการเป็นกลไกสำคัญในการกำกับ ดูแล และส่งเสริมกิจการต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2560) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสังฆาธิการว่าเป็นผู้มีหน้าที่ในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ ทั้งด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณสงเคราะห์ และการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางทางจิตใจของชุมชน (สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์, 2551) ให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมองว่าการบริหารคณะสงฆ์ต้องมีระบบการดำเนินงานที่เหมาะสมกับยุคสมัย และสามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ สำหรับบริบทการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางสังคมและเศรษฐกิจ การบริหารจึงจำเป็นต้องอาศัยทั้งหลักการบริหารองค์กรและหลักพุทธธรรม เพื่อให้การดำเนินงานของคณะสงฆ์สามารถรักษาอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งตอบสนองต่อความต้องการของสังคมในปัจจุบัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการบริหาร
2. เพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต)
3. เพื่อวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต)

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเอกสารร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้สามารถศึกษาได้ทั้งในระดับแนวคิด หลักการ และข้อเท็จจริงในภาคปฏิบัติ การเลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพมีความเหมาะสมกับลักษณะของประเด็นศึกษา เนื่องจากการบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ วัฒนธรรมองค์กรทางศาสนา บริบทพื้นที่ และการรับรู้ของผู้มีบทบาทในระบบคณะสงฆ์ ซึ่งต้องการความเข้าใจเชิงลึกมากกว่าการวัดเชิงปริมาณ

ในด้านขอบเขตเนื้อหา ผู้วิจัยกำหนดกรอบการศึกษาไว้ 3 ส่วนสำคัญ คือ ส่วนแรก ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการบริหารจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในมิติของการบริหารทั่วไป และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร ส่วนที่สอง ศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต) โดยพิจารณาตามภารกิจ 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ และส่วนที่สาม วิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในพื้นที่ดังกล่าวผ่านกรอบแนวคิดการบริหาร โดยเฉพาะหลัก POSDC เพื่อให้เห็นรูปแบบ กระบวนการ จุดแข็ง และข้อจำกัดของการบริหารในบริบทจริง

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลเอกสาร ได้แก่ เอกสารปฐมภูมิ เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก และเอกสารทุติยภูมิ เช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ หนังสือทางพระพุทธศาสนา ตำราด้านการบริหาร งานวิจัย และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การใช้เอกสารทั้งสองระดับช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรม หลักกฎหมาย และทฤษฎีการบริหารสมัยใหม่ได้อย่างเป็นระบบ

ในส่วนของคุณมูภาคสนาม ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 รูป/คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ประกอบด้วย 2 กลุ่มหลัก คือ พระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดภูเก็ต และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา การกำหนดผู้ให้ข้อมูลลักษณะนี้ทำให้ได้ทั้งมุมมองเชิงโครงสร้างและมุมมองเชิงปฏิบัติ รวมทั้งช่วยสะท้อนภาพการบริหารจากทั้งภายในระบบคณะสงฆ์และจากมุมมองวิชาการภายนอก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบบันทึกการศึกษาเอกสาร และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงทัศนะ ประสบการณ์ และข้อเสนอแนะได้อย่างเต็มที่ ภายใต้กรอบ

ประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ แนวคิดการบริหาร การปฏิบัติงานในการกิจ 6 ด้าน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนา ผู้วิจัยดำเนินการประสานงานขอสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ นัดหมายตามความสะดวกของผู้ให้ข้อมูล บันทึกข้อมูล และนำมาถอดความอย่างเป็นระบบก่อนเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมเพื่อกำหนดกรอบแนวคิด และแนวทางการวิเคราะห์ จากนั้นจึงเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วจึงนำข้อมูลจากทั้งสองส่วนมาจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการเช่นนี้ทำให้ข้อมูลมีความครอบคลุมและเอื้อให้เกิดการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างแนวคิดเชิงทฤษฎีกับข้อเท็จจริงในภาคปฏิบัติ

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการสังเคราะห์เชิงพรรณนา ผู้วิจัยอ่านข้อมูลอย่างละเอียด จัดหมวดหมู่ตามประเด็นหลัก แล้วตีความโดยเชื่อมโยงกับแนวการบริหาร โดยเฉพาะหลัก POSDC ตลอดจนหลักพระธรรมวินัยและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา วิธีการวิเคราะห์นี้ช่วยให้ผลการวิจัยมิได้หยุดเพียงการบรรยายสภาพที่เป็นอยู่ หากยังสามารถอธิบายความหมายเชิงโครงสร้างเชิงคุณค่า และเชิงพัฒนาของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต) ได้อย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยด้านแนวคิดและทฤษฎีการบริหาร

ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดทฤษฎีการบริหารที่มีความเหมาะสมและสามารถนำมาใช้อธิบายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างชัดเจน คือ หลัก POSDC ซึ่งประกอบด้วย Planning การวางแผน Organizing การจัดองค์กร Staffing การจัดบุคลากร Directing การอำนวยการ และ Controlling การควบคุมกำกับ หลักการดังกล่าวปรากฏในเอกสารอ้างอิงด้านการบริหารและถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการอธิบายบทบาทของผู้บริหารในองค์กรต่าง ๆ รวมถึงในบริบทของการบริหารคณะสงฆ์ด้วย ในมิติของการวางแผน ผู้บริหารคณะสงฆ์จำเป็นต้องกำหนดแนวทางการดำเนินงานให้ชัดเจน เพื่อให้กิจการของคณะสงฆ์ดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็นการธำรงพระศาสนา การส่งเสริมการศึกษา การพัฒนาวัด หรือการสร้างศาสนทายาท การวางแผนในบริบทสงฆ์จึงมิใช่เพียงการจัดทำแผนงานเชิงบริหาร หากยังครอบคลุมถึงการกำหนดทิศทางเชิงศาสนาและการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมของผู้เกี่ยวข้องด้วย ในมิติของการจัดองค์กร ผลการวิจัยพบว่าโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต) มีลำดับความสัมพันธ์ที่เป็นระบบ ตั้งแต่เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส โครงสร้างดังกล่าวสะท้อนการแบ่งบทบาทหน้าที่ การกำกับดูแล และการประสานงานภายในระบบคณะสงฆ์อย่างชัดเจน ซึ่งเอื้อต่อการปฏิบัติการกิจทั้ง 6 ด้าน ในมิติของการจัดบุคลากร ผู้วิจัยพบว่า “บุคลากร” ในบริบทคณะสงฆ์ไม่ได้หมายถึงเจ้าหน้าที่ในเชิงระบบราชการเท่านั้น หากหมายรวมถึงพระภิกษุสามเณร ผู้ช่วยงานวัด และศาสนทายาทผู้จะมาสืบทอดพระพุทธศาสนาในอนาคต ดังนั้น การสรรหา การบรรพชาอุปสมบท การคัดกรอง การอบรม และการพัฒนาพระภิกษุสามเณรให้มีทั้งความรู้ทางธรรมและความพร้อมทางการบริหาร จึงเป็นหัวใจสำคัญของการทำให้กิจการ

คณะสงฆ์มีความต่อเนื่องและยั่งยืน ในมิติของการอำนวยการ ผลการวิจัยชี้ว่า พระสังฆาธิการต้องมีภาวะผู้นำ มีความสามารถในการสื่อสาร ประสานงาน และสร้างความร่วมมือกับคณะสงฆ์ในปกครอง ตลอดจนกับ พุทธศาสนิกชนและชุมชนโดยรอบ การอำนวยการในบริบทนี้จึงเป็นทั้งการนำเชิงโครงสร้างและการนำเชิง คุณธรรม กล่าวคือ ไม่เพียงสั่งการให้เกิดการปฏิบัติ แต่ต้องเป็นแบบอย่างแห่งความประพฤติดีและสร้างศรัทธา ในหมู่ผู้เกี่ยวข้องด้วย และ ในมิติของการควบคุมกำกับ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ต้องตั้งอยู่บนการกำกับดูแล ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมายคณะสงฆ์ คำสั่ง ระเบียบ และมติที่เกี่ยวข้อง การควบคุมในระบบคณะสงฆ์ จึงมีลักษณะเป็นทั้งการควบคุมคุณภาพงานและการธำรงความถูกต้องชอบธรรมขององค์กรทางศาสนาไปพร้อม กัน ผลการศึกษาจึงสรุปได้ว่า หลัก POSDC สามารถนำมาใช้เป็นกรอบอธิบายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้จริง แต่ต้องตีความให้สอดคล้องกับมิติทางศาสนาและคุณค่าของคณะสงฆ์ด้วย

ผลการวิจัยด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต)

ผลการศึกษาพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต) ดำเนินการครอบคลุมภารกิจ 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยมีพระสังฆาธิการเป็นแกนหลักในการบริหารจัดการ และมี ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนเป็นฐานสำคัญในการสนับสนุนงานทุกด้าน ในด้านการปกครอง พบว่า พระสังฆาธิการ ทำหน้าที่บริหารความเรียบร้อยของคณะสงฆ์ ดูแลการปฏิบัติให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ การปกครองในบริบทนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นฐานของการรักษาความเป็นระเบียบ เอกภาพ และความ น่าเชื่อถือของคณะสงฆ์ในสายตาสังคม หากการปกครองมีความเข้มแข็ง ภารกิจด้านอื่นก็ย่อมดำเนินไปได้อย่าง ราบรื่นมากขึ้น ในด้านการศึกษา พบว่า คณะสงฆ์ให้ความสำคัญกับการศึกษาพระปริยัติธรรม นักธรรม และบาลี รวมทั้งการพัฒนาความรู้ของพระภิกษุสามเณรในระดับต่าง ๆ การศึกษาจึงเป็นฐานสำคัญของการสร้างคุณภาพ ภายในของคณะสงฆ์ เพราะทำให้พระภิกษุสามเณรมีความเข้าใจหลักธรรมอย่างถูกต้อง สามารถนำไป ประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่และการดำรงตนในบทบาทผู้นำทางจิตวิญญาณได้อย่างเหมาะสม ในด้านการศึกษา สงเคราะห์ พบว่า คณะสงฆ์ในพื้นที่มีบทบาทในการสนับสนุนการศึกษาของพระภิกษุสามเณร เยาวชน และ ประชาชน ทั้งในรูปของการให้โอกาสทางการศึกษา การช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ หรือการจัด กิจกรรมเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา บทบาทด้านนี้แสดงให้เห็นว่าคณะสงฆ์ได้มุ่งดูแลเฉพาะกิจการภายในวัด แต่ยังขยายบทบาทไปสู่การเกื้อกูลสังคมรอบด้าน ในด้านการเผยแผ่ พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทสำคัญใน การนำธรรมะสู่ประชาชน ผ่านทั้งการแสดงธรรม การอบรม การสร้างกิจกรรม และการเป็นแบบอย่างในทาง ปฏิบัติ อย่างไรก็ดี บริบทของจังหวัดภูเก็ตซึ่งมีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม ทำให้การเผยแผ่ต้อง อาศัยความระมัดระวัง ความเหมาะสม และความเข้าใจสังคมในระดับสูง การเผยแผ่ในพื้นที่ดังกล่าวจึงมิใช่เพียง การถ่ายทอดเนื้อหาธรรมะ แต่ยังเป็นการสื่อสารเชิงสัมพันธ์กับสังคมที่มีความหลากหลาย ในด้านการ สาธารณูปการ พบว่า งานดูแลบำรุงรักษาและพัฒนาศาสนสมบัติ อาคารสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก

ภายในวัดเป็นภารกิจที่มีความสำคัญ เพราะวัดเป็นทั้งพื้นที่ทางศาสนาและพื้นที่สาธารณะของชุมชน การบริหารด้านนี้ต้องอาศัยการวางแผน การจัดทรัพยากร และการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้วัดสามารถรองรับกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมของสาธารณชนได้อย่างเหมาะสม ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า คณะสงฆ์มีบทบาทในการช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบความเดือดร้อน ส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ และทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของความเอื้ออาทรในชุมชน งานด้านนี้สะท้อนบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางศีลธรรมและผู้เกื้อกูลสังคม ซึ่งทำให้วัดยังคงมีความหมายต่อชีวิตชุมชนในเชิงรูปธรรม มิใช่เพียงในเชิงพิธีกรรมเท่านั้น กล่าวโดยภาพรวม ผลการวิจัยด้านนี้สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต) มีลักษณะเป็นการบริหารแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงทั้งภารกิจทางศาสนา การพัฒนาบุคลากร การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และการดูแลทรัพยากรของวัด โดยมีศรัทธาของพุทธศาสนิกชนเป็นฐานขับเคลื่อนที่สำคัญอย่างยิ่ง

ผลการวิจัยด้านการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์

ผลการวิเคราะห์พบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต) มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ประการแรก เป็นการบริหารที่ตั้งอยู่บนฐานของพระธรรมวินัยและศรัทธาของสาธุชน กล่าวคือ แม้จะมีโครงสร้างการบริหารและการแบ่งงานอย่างเป็นระบบ แต่ความชอบธรรมของการบริหารยังขึ้นอยู่กับการรักษาพระธรรมวินัยและความเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนควบคู่กันไป ประการที่สอง เป็นการบริหารที่สามารถเชื่อมโยงกับหลัก POSDC ได้ในทุกมิติ ทั้งในด้านการกำหนดทิศทางการพัฒนาศาสนา การจัดระบบความสัมพันธ์ภายในองค์กร การพัฒนาศาสนทายาท การสร้างภาวะผู้นำเพื่อเผยแผ่ธรรมะ และการกำกับดูแลคุณภาพของงานด้านสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ ผลการศึกษายืนยันว่า หลักการบริหารสมัยใหม่มิได้ขัดกับการบริหารคณะสงฆ์ หากแต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมเมื่ออยู่ภายใต้กรอบคุณค่าทางศาสนา ประการที่สาม การบริหารกิจการคณะสงฆ์ยังเผชิญปัญหาและข้อจำกัดหลายด้าน เช่น การขาดบุคลากร การขาดทักษะการบริหารสมัยใหม่ การขาดระบบข้อมูลและเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงของค่านิยมทางสังคม และข้อจำกัดด้านทรัพยากร ปัจจัยเหล่านี้ทำให้พระสังฆาธิการต้องอาศัยทั้งความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การบริหารยังคงดำเนินไปได้อย่างเหมาะสมในบริบทที่เปลี่ยนแปลง

อภิปรายผล

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์มิใช่เพียงการจัดการองค์กรในความหมายทั่วไป แต่เป็นการบริหารองค์กรทางศาสนาที่มี “คุณค่า” เป็นแกนกลาง กล่าวคือ การบริหารคณะสงฆ์ต้องคำนึงถึงทั้งประสิทธิภาพในการดำเนินงานและความชอบธรรมตามพระธรรมวินัยควบคู่กัน ดังนั้น การนำแนวคิดและทฤษฎีการบริหารสมัยใหม่มาใช้ในบริบทคณะสงฆ์จึงไม่อาจดำเนินการแบบตรงตัว หากต้องผ่านกระบวนการ

ตีความและปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับธรรมชาติของสถาบันสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพุทธวิถีการบริหารที่เน้นการผสมผสานระหว่างหลักการบริหารกับหลักธรรม เพื่อให้การบริหารเกิดทั้งประสิทธิภาพและความถูกต้องเหมาะสมทางจริยธรรม (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549) ข้อค้นพบที่ว่า หลัก POSDC สามารถใช้เป็นกรอบอธิบายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างชัดเจน สะท้อนให้เห็นว่า คณะสงฆ์มีระบบการบริหารที่เป็นโครงสร้าง มิใช่เป็นเพียงการดำเนินงานตามจารีตเท่านั้น การวางแผน การจัดองค์กร การจัดบุคลากร การอำนวยการ และการควบคุม ล้วนปรากฏอยู่จริงในกระบวนการบริหารของพระสังฆาธิการ เพียงแต่มีความแตกต่างจากองค์กรทั่วไปตรงที่เป้าหมายหลักมิใช่ผลกำไรหรือประสิทธิภาพเชิงธุรกิจ หากเป็นการธำรงพระพุทธศาสนา การรักษาระเบียบของสงฆ์ และการเกื้อกูลสังคม แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการบริหารองค์การที่มองว่าการบริหารเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และการควบคุม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ (สมพงษ์ เกษมสิน, 2538; สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, 2542) ในประเด็นของการวางแผน ผลวิจัยทำให้เห็นว่า “การวางแผน” ของพระสังฆาธิการเป็นมากกว่าการจัดทำโครงการ แต่เป็นการกำหนดทิศทางของพระศาสนาในระดับพื้นที่ การวางแผนจึงมีทั้งมิติทางจิตวิญญาณและมิติทางสังคม กล่าวคือ ต้องวางแผนให้กิจการคณะสงฆ์สามารถสนองพระธรรมวินัย ขณะเดียวกันต้องตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่ให้ความสำคัญกับการกำหนดทิศทาง เป้าหมาย และการปรับตัวขององค์การให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม (สมยศ นาวิการ, 2544)

ในประเด็นของการจัดองค์กร ผลการวิจัยยืนยันว่า โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเป็นเอกภาพของระบบ การมีลำดับหน้าที่และความรับผิดชอบที่ชัดเจนช่วยให้การดำเนินงานตามภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์เป็นไปอย่างมีระบบ อย่างไรก็ตาม การมีโครงสร้างเพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ หากขาดภาวะผู้นำ ความเข้าใจในภารกิจ และการประสานงานที่เหมาะสม โครงสร้างก็อาจไม่สามารถนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ได้ ดังที่แนวคิดการบริหารการศึกษาและองค์การชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จขององค์การขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้าง บุคลากร และกระบวนการบริหารร่วมกัน (สมศักดิ์ คงเที่ยง, 2542)

ในประเด็นของการจัดบุคลากร งานวิจัยสะท้อนปัญหาสำคัญของคณะสงฆ์ร่วมสมัย คือ การขาดแคลนพระภิกษุผู้สามารถเข้ามารับผิดชอบงานอย่างต่อเนื่อง และบุคลากรบางส่วนยังขาดทักษะด้านการบริหารสมัยใหม่ ข้อค้นพบนี้มีนัยสำคัญต่อการพัฒนาคณะสงฆ์ในอนาคต เพราะการบริหารองค์กรทางศาสนาไม่สามารถพึ่งพาเพียงโครงสร้างการปกครอง แต่จำเป็นต้องพัฒนาศาสนทายาทให้มีทั้งความรู้ทางธรรม ความสามารถด้านการบริหาร และความเข้าใจบริบทสังคมร่วมสมัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพบุคลากรเพื่อสร้างความเข้มแข็งขององค์การ (สุรพล สุยะพรหม, 2555)

ในประเด็นของการอำนวยการ ผลวิจัยชี้ให้เห็นว่าภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการมีผลอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพราะระบบคณะสงฆ์มีได้ขับเคลื่อนด้วยอำนาจเชิงกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีอาศัยศรัทธา การยอมรับ และคุณธรรมของผู้นำเป็นสำคัญ การอำนวยการจึงมิใช่เพียงการสั่งการจากบนลงล่าง แต่หมายถึงการสร้างความร่วมมือ ความเข้าใจ และแรงบันดาลใจให้เกิดขึ้นในหมู่คณะสงฆ์

และพุทธศาสนิกชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพุทธบริหารที่ให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำที่ตั้งอยู่บนหลักธรรม ความเมตตา และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), 2553) ในประเด็นของการ ควบคุมกำกับ ผลการวิจัยชี้ว่า การควบคุมในบริบทคณะสงฆ์มีลักษณะเฉพาะ คือ เป็นการกำกับให้การ ดำเนินงานเป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมายคณะสงฆ์ และหลักคุณธรรมพร้อมกัน แตกต่างจากองค์การทั่วไป ที่มักเน้นตัวชี้วัดเชิงผลลัพธ์หรือผลประกอบการเป็นหลัก การควบคุมในคณะสงฆ์จึงมีมิติของความถูกต้องชอบ ธรรม ความสงบเรียบร้อย และการรักษาพระศาสนาเป็นแกนกลาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารตามหลัก อริยสัจสี่ที่มุ่งวิเคราะห์ปัญหา เหตุแห่งปัญหา แนวทางแก้ไข และการดำเนินการให้เกิดผลอย่างเป็นระบบ (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2549)

ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า “ศรัทธาของพุทธศาสนิกชน” เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ วัดและคณะสงฆ์ไม่สามารถดำเนินกิจการได้อย่างยั่งยืนหากขาดความร่วมมือและการสนับสนุนจาก ประชาชน ศรัทธาจึงเป็นมากกว่าความเชื่อ แต่เป็นพลังขับเคลื่อนทางสังคมที่เชื่อมโยงระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน ทั้งในด้านทรัพยากร การมีส่วนร่วม และความชอบธรรมทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของคณะสงฆ์ในการ เผยแผ่และเชื่อมโยงกับสังคมสอดคล้องกับแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน (สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์, 2551) อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ คือ บริบทของ จังหวัดภูเก็ตในฐานะพื้นที่ที่พุทธวัฒนธรรมส่งผลต่อรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างมีนัยสำคัญ การเผยแผ่ การสร้างความเข้าใจ และการดำรงบทบาทของวัดในชุมชนจำเป็นต้องดำเนินไปอย่างเหมาะสม อ่อนโยน และ สอดคล้องกับความหลากหลายทางศาสนาและวิถีชีวิตในพื้นที่ ข้อค้นพบนี้ชี้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่ควร ใช้แนวทางเดียวกันทั้งหมดในทุกพื้นที่ แต่ควรปรับให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่

โดยสรุป การอภิปรายผลของงานวิจัยนี้ นำไปสู่ข้อสังเคราะห์ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่มี ประสิทธิภาพต้องตั้งอยู่บน 3 มิติร่วมกัน ได้แก่ มิติทางโครงสร้าง มิติทางคุณธรรม และมิติทางบริบท กล่าวคือ ต้องมีระบบการปกครองที่ชัดเจน มีผู้นำที่ตั้งมั่นในพระธรรมวินัย มีความสามารถด้านการบริหาร และสามารถ ปรับตัวต่อสังคมร่วมสมัยได้ การบริหารคณะสงฆ์จึงมิใช่เพียงการจัดการองค์กร แต่เป็นกระบวนการบริหารที่ต้อง รักษาสมดุลระหว่างประสิทธิภาพ ความถูกต้องตามหลักธรรม และประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

องค์ความรู้ใหม่

ประการแรก คือ องค์ความรู้เรื่อง การประยุกต์ใช้หลัก POSDC ในบริบทการบริหารคณะสงฆ์ ผลการวิจัย ยืนยันว่า หลักการบริหารสมัยใหม่มิได้เป็นเรื่องห่างไกลจากระบบคณะสงฆ์ หากสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริง เมื่อผ่านการตีความให้สอดคล้องกับธรรมชาติขององค์กรทางศาสนา

ประการที่สอง คือ องค์ความรู้เรื่อง ศรัทธาเป็นฐานการบริหาร งานวิจัยนี้ชี้ชัดว่า การบริหารกิจการคณะ สงฆ์แตกต่างจากการบริหารองค์กรทั่วไป เพราะไม่ได้ขับเคลื่อนด้วยผลกำไรหรือทุนทางเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ขับเคลื่อนด้วยศรัทธา พลังการมีส่วนร่วม และความชอบธรรมทางสังคมของการบริหารคณะสงฆ์

ประการที่สาม คือ องค์ความรู้เรื่อง การบริหารคณะสงฆ์เชิงบูรณาการ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการบูรณาการ 3 มิติร่วมกัน คือ มิติด้านโครงสร้างการบริหาร มิติด้านพระธรรมวินัยและคุณธรรม และมิติด้านบริบทพื้นที่

องค์ความรู้เชิงพัฒนาที่สรุปได้ว่า การพัฒนากิจการคณะสงฆ์ในอนาคตควรเน้นการพัฒนาศักยภาพคน ควบคู่กับการพัฒนาระบบ กล่าวคือ ต้องพัฒนาพระสังฆาธิการและพระภิกษุสามเณรให้มีทั้งความรู้ทางธรรมและทักษะทางการบริหาร พร้อมกับพัฒนาระบบข้อมูล การประสานงาน และการสนับสนุนทรัพยากรให้เหมาะสมกับ บริบทสมัยใหม่ องค์ความรู้ี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางกำหนดนโยบายหรือออกแบบการอบรมพัฒนาพระสังฆาธิการในอนาคตได้

สรุป

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต)” สามารถสรุปผลการศึกษาได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ประการ ได้แก่ การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีด้านการบริหาร การศึกษาสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และการวิเคราะห์รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในบริบทพื้นที่จังหวัดภูเก็ต ผลการศึกษาพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต) มีพื้นฐานสำคัญจากการผสมผสานระหว่างหลักการบริหารสมัยใหม่กับหลักพระธรรมวินัย โดยสามารถอธิบายกระบวนการบริหารผ่านกรอบแนวคิด POSDC ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การจัดบุคลากร การอำนวยการ และการควบคุม กำกับ อันสะท้อนให้เห็นว่าการบริหารคณะสงฆ์มีระบบ โครงสร้าง และกลไกการดำเนินงานที่ชัดเจน แม้จะอยู่ภายใต้บริบทเฉพาะขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ในด้านสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่า คณะสงฆ์จังหวัดภูเก็ต (ธรรมยุต) มีการดำเนินงานครอบคลุมภารกิจหลัก 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยพระสังฆาธิการทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการบริหารและขับเคลื่อนภารกิจในแต่ละระดับ ขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนและชุมชนถือเป็นปัจจัยสนับสนุนที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของกิจการคณะสงฆ์ในระดับพื้นที่ ผลการวิเคราะห์รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ชี้ให้เห็นว่า การบริหารที่มีประสิทธิภาพมิได้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างหรือระเบียบการปกครองเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบด้านภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ ศักยภาพของบุคลากร ความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ และความสามารถในการปรับตัวต่อบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง ดังนั้น รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่เหมาะสมจึงควรเป็นการบริหารเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงหลักการจัดการสมัยใหม่เข้ากับคุณค่าทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ การบริหารจัดการต้องมุ่งทั้งประสิทธิภาพขององค์กร และการธำรงไว้ซึ่งพระธรรมวินัย องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย คือ รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ตั้งอยู่บนฐาน 3 ประการ ได้แก่ (1) ระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพตามหลักการบริหารสมัยใหม่ (2) การยึดมั่นในหลักพระธรรมวินัยและอัตลักษณ์ขององค์กรสงฆ์ และ (3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและสังคม

รูปแบบดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในระดับพื้นที่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติภารกิจทางพระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับสภาพสังคมร่วมสมัย

ในเชิงวิชาการ ผลการศึกษาครั้งนี้ช่วยขยายองค์ความรู้ด้านการบริหารองค์กรศาสนา โดยเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการบริหารสมัยใหม่กับบริบทของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการบริหารองค์กรทางศาสนาสามารถพัฒนาให้มีระบบและประสิทธิภาพได้ โดยไม่ขัดแย้งกับหลักการทางศาสนา อีกทั้งยังเป็นฐานข้อมูลสำหรับนักวิชาการและผู้บริหารคณะสงฆ์ในการพัฒนาแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีความมั่นคง มีประสิทธิผล และยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. สถาบันการสร้างศาสนายาหที่เป็นระบบเริ่มตั้งแต่การคัดสรรบุคคลที่เข้ามาบวช การจัดหลักสูตรที่ครบสมบูรณ์ทั้ง 6 ด้าน และเพิ่มเติมในเรื่องของภาษาและเทคโนโลยี พร้อมสวัสดิการในทุกๆด้าน
2. ส่งเสริม สนับสนุน สร้างสวัสดิการให้กับศาสนทายาทที่อยู่ปัจจุบันให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยความร่วมมือขององค์กรคณะสงฆ์อย่างเป็นระบบ
3. ใช้หลักสามัคคีธรรมในการบริหารจัดการวัดในทุกๆด้าน รวมถึงลากสักการะที่เกิดขึ้นที่ต้องมีการรวมศูนย์ในการจัดสรรคน เงิน วัสดุ และการบริหาร

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเพื่อพัฒนาเครื่องมือวัดประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และทดสอบความสัมพันธระหว่างปัจจัยด้านภาวะผู้นำ การบริหารบุคลากร การมีส่วนร่วมของชุมชน และผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงาน
2. ควรศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ เช่น เขตปกครองคณะสงฆ์ในเขตเมือง เขตชนบท หรือพื้นที่ที่มีบริบททางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน เพื่อค้นหาแบบการบริหารที่เหมาะสมกับแต่ละบริบท
3. ควรศึกษาบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เช่น ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อออนไลน์ และการจัดการความรู้ขององค์กรสงฆ์
4. ควรศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในศตวรรษที่ 21 เพื่อสร้างแนวทางพัฒนาผู้นำสงฆ์ที่สามารถบริหารองค์กรควบคู่กับการรักษาหลักพระธรรมวินัยและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ควรขยายการศึกษาสู่มิติการบริหารองค์กรศาสนาเปรียบเทียบระหว่างพระพุทธศาสนากับองค์กรศาสนาอื่น เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารศาสนสถานและบทบาทขององค์กรศาสนาในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2559). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2553). *ธรรมะเพื่อการบริหาร*.
- สมเด็จพระมหาธีรราชวิทยาลัย. (2551). *การเผยแผ่พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- สมพงษ์ เกษมสิน. (2538). *การบริหาร*. กรุงเทพฯ: ไทยพัฒนาการพิมพ์.
- สมยศ นาวิการ. (2544). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ คงเที่ยง. (2542). *หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: มิตรภาพการพิมพ์และสตูดิโอ.
- สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. (2542). *องค์การและการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: พิทักษ์อักษร.
- สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม. (2560). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2549). *การบริหารตามหลักกอรยัลลสี*. กรุงเทพฯ: SUNPRINTING.
- สุรพล สุธะพรหม. (2555). *พื้นฐานทางการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 1*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.